

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м.Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Департаменти (управління) освіти і
науки (молоді та спорту)
обласних та Київської міської
державних адміністрацій

Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Керівники дошкільних
навчальних закладів

Про організацію національно-патріотичного
виховання у дошкільних навчальних закладах

Надсилаємо інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах».

Просимо довести зазначену інформацію до відома працівників районних (міських) управлінь (відділів) освіти і науки та педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

Додаток: на 8 арк.

Заступник Міністра

П. К. Хобзей

Низковська О. В.
248-17-50,
Швачова О. І.
481-32-00

М2 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№1/9-396 від 25.07.2016

арк. 1

**Інструктивно-методичні рекомендації
«Про організацію національно-патріотичного виховання
у дошкільних навчальних закладах»**

Національна самосвідомість й гідність, дбайливе ставлення до державної та рідної мов, історії, культури й традицій свого роду, народу і держави, любов до малої батьківщини, інтерес до міжнаціонального спілкування та інші основи формуються за допомогою цілеспрямованого педагогічного впливу на дитину в умовах дошкільного закладу одночасно з повсякденним впливом батьків, усієї родини, сімейного укладу, ставлень один до одного в родині, серед інших найближчих для дитини дорослих у діяльності та на фоні суспільних подій.

У дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності національно-патріотичне виховання дошкільників здійснюється згідно з положеннями Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (затверджена Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року за № 580/2015), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року за № 641), інших документів, що унормовують діяльність закладів освіти.

Вимоги щодо рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини перед вступом до школи визначені у Базовому компоненті дошкільної освіти і конкретизуються у чинних комплексних і парціальних освітніх програмах по кожному віковому етапу. Відповідно до цих вимог сумарний кінцевий показник набутих дитиною життєвих компетенцій у контексті національно-патріотичного спрямування передбачає, що дитина 6(7)- річного віку має:

- усвідомлювати, що прізвище та ім'я по батькові вказують на її належність до роду, своєї родини, її традицій і звичаїв; орієнтуватися у своїх чеснотах і вадах, виявляти самоповагу, елементарну гідність; прагнути утвердитись у своїх моральних якостях, виявляти впевненість у своїх можливостях (освітня лінія «Особистість дитини»);

- виявляти інтерес до спільних родинних справ, свят, зустрічей, фото- та фільмотек тощо; брати участь у складанні історії роду, веденні родовідного дерева (освітня лінія «Дитина в соціумі: Родина»);

- бути відкритою для контактів з людьми різного віку, статі, національності, соціального статусу; орієнтуватися в тому, що кожна країна має свою територію, на якій проживають люди з різним кольором шкіри, волосся тощо, і мають свою культуру, звичаї, мову (освітня лінія «Дитина в соціумі: Люди»);

- мати сформоване уявлення про традиційне українське житло; цінувати сімейні реліквії, отримані в спадщину; виявляти готовність брати участь у суспільно значущій діяльності спільно з дорослими та іншими дітьми, отримувати задоволення від колективної праці; вміти визначити мету, завдання, спрогнозувати кінцевий результат, спланувати послідовність дій, узгодити власні дії з діями партнерів (освітня лінія «Дитина у світі культури: Предметний світ»);

- виявляти власне ціннісне ставлення до народних мистецьких традицій, фольклору; вирізняти українське декоративно-прикладне мистецтво, своєрідність українських пісенних жанрів, музично-танцювальних; виокремлювати жанри народного, класичного і сучасного вітчизняного та світового мистецтва (освітня лінія «Дитина у світі культури: Світ мистецтва»);

- використовувати власний досвід для створення ігрових задумів; реалізовувати в них свої пізнавальні, соціальні, моральні, естетичні потреби; у власній грі відтворювати знання та моральні уявлення, задовольняти інтерес до довколишнього, творчо відображати діяльність, взаємини дорослих, реальні та уявлювані події, ситуації; активно відтворювати свої життєві враження у рольовій грі, використовуючи виразні засоби (освітня лінія «Гра дитини»);

- розуміти, що в Україні українська мова є державною; розрізняти близькі, але неоднакові звуки рідної та української мов; розпізнавати нові звуки; правильно і чітко вимовляти всі звуки української мови та наголошувати слова відповідно до орфоепічних норм української мови; слухати і розуміти мовлення дорослих, казки, оповідання, вірші, запам'ятовувати їх; володіти діалогічним мовленням; переказувати невеличкі тексти та казки, складати різні типи розповідей як за зразком вихователя, так і самостійно; спілкуватися українською мовою залежно від ситуації (освітня лінія «Мовлення дитини»).

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу здійснюється через різні складові організації діяльності закладу, окреслюється у його річному плані роботи, перспективних і календарних планах освітньої роботи в різних вікових групах і охоплює всіх учасників освітнього процесу. В освітній діяльності дошкільного навчального закладу з цього напрямку враховуються особливості національного складу вихованців, їхніх родин і співробітників закладу, наявність дітей із родин вимушених переселенців із Донецької, Луганської областей і АР Крим, а також біженців з інших країн, де відбуваються військові конфлікти.

Основними умовами ефективної реалізації завдань з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі є такі:

- організація розвивального середовища (природного, соціального, предметно-культурного);

- належне програмно-методичне забезпечення освітнього процесу (необхідними програмами, навчально-методичною, художньою літературою, методичними розробками тощо);

- інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи з дітьми, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності; систематичне вивчення стану освітньої роботи, її результативності;

- оптимізація методичної роботи з кадрами, в тому числі із застосуванням сучасних засобів інформування з професійних питань, використанням інтерактивних форм підвищення фахової майстерності педагогів закладу;

- зв'язок з іншими навчальними закладами, науковими установами, музеями, громадськими, волонтерськими організаціями тощо;

- співпраця з батьками вихованців у питаннях психолого-педагогічної просвіти, залучення до участі в освітньому процесі дошкільного закладу;

- своєчасна і дієва допомога з боку управлінських, методичних служб різних рівнів.

Розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (територія, приміщення закладу, груп) організовується відповідно віковим особливостям дітей раннього і дошкільного віку згідно з вимогами комплексних і парціальних програм, що обираються педагогічним колективом для використання в освітньому процесі. Доречно передбачити народознавчу спрямованість в облаштуванні території та приміщень закладу. При цьому важливо дотримуватися принципів дошкільної дидактики, забезпечувати динамічність і змінність, можливість трансформації таких місць відповідно до сезонів, вікових можливостей та інтересів вихованців, мети проведення заходів, а також враховувати регіональні, місцеві особливості природного, соціального, предметно-культурного оточення. Через правильно організоване розвивальне середовище забезпечуються можливості для ознайомлення дітей з державними і народними символами і оберегами, загальноукраїнськими і місцевими традиціями, побутом, мистецтвом, основними природними зонами України (ліс, лісостеп, степ, гори), різноманітністю рослинного й тваринного світу та ін. Наприклад, можливе облаштування на території або в приміщенні фрагментів ландшафтів і природних зон (куточок лісу, поля, степу та ін.), штучних споруд для проведення різних дійств, свят, розваг (гірка з рослинами Карпат, декоративні криниця, хатка з гніздом лелек та ін.), «світлиці» або міні-музею для організації тематичних занять з дітьми, театралізованих вистав, майстер-класів тощо. Домірності і виваженості потребує оформлення у групових приміщеннях «куточків» національно-патріотичного виховання із уміщеними там відповідно віку дітей, вимогам програм зразками символів і оберегів, народних іграшок, національного одягу, посуду, інших виробів народних майстрів, народних музичних інструментів, збірники літературного фольклору та ін. Наповнення і художнє оздоблення таких осередків є більш мобільним порівняно з іншими, а тому повинні періодично переглядатися і частково змінюватися відповідно до тематичного планування роботи з національно-патріотичного виховання у конкретній групі, щоби зберігати привабливість для дітей, бути дієвими.

Програмно-методичне забезпечення освітнього процесу має задовольняти потреби педагогів щодо здійснення особистісно орієнтованого, інтегрованого, діяльнісного та інших сучасних підходів до організації психолого-педагогічної взаємодії дорослих з дітьми. Для ефективної реалізації завдань національно-патріотичного виховання важливо забезпечити дошкільний навчальний заклад необхідними навчальними виданнями (комплексними та парціальними освітніми програмами, навчально-методичними, методичними, навчальними посібниками, робочими зошитами, альбомами), художньою літературою, методичними

розробками тощо. Інформація про рекомендовані Міністерством освіти і науки України до використання в освітньому процесі дошкільних навчальних закладів навчальні видання подається у Переліку навчальної літератури, який щороку оновлюється, надсилається із супроводжувальним листом регіональним департаментам/управлінням освіти, інститутам післядипломної педагогічної освіти та розміщується на сайтах МОН України (www.mon.gov.ua), ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (www.imzo.gov.ua), оприлюднюється в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України, у фахових періодичних виданнях. Система завдань і змісту освітньої роботи з національно-патріотичного виховання знайшла відображення у кожній із чинних комплексних програм розвитку, виховання і навчання дітей та деталізована й конкретизована у парціальній програмі з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина» (2016 р.).

Інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи з дітьми, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності сприяє виробленню у дошкільників цілісної системи уявлень і елементарних понять про загальнолюдські й національні морально-духовні цінності, а також формуванню змалку національної самосвідомості, патріотичних почуттів. Оскільки основою національно-патріотичного виховання дошкільників є виховання через емоції і дії з метою формування системи цінностей і практичного досвіду, важливо поєднувати різні форми організації дитячої життєдіяльності для ширшого залучення вихованців до різноманітних видів активності. Зокрема:

у грі – шляхом організації і проведення творчих сюжетно-рольових, конструкторсько-будівельних, режисерських ігор і драматизацій, ігор з правилами (дидактичних, рухливих, в т. ч. народних), в іграх з промисловими і народними іграшками, природними матеріалами;

у навчально-пізнавальній діяльності – через заняття різних видів і типів, гурткову і студійну, індивідуальну роботу, спостереження та екскурсії у природне, культурно-предметне довкілля й у найближчий та віддалений соціум, пізнавально-розвивальні бесіди, дидактичні ігри, проведення проектної роботи народознавчого спрямування із залученням родин вихованців;

у комунікативно-мовленнєвій діяльності – шляхом проведення спеціальних мовленнєвих та інтегрованих занять, індивідуальних і групових бесід, розмов з різних тем, розв'язання ситуацій спілкування (природних і штучно змодельованих), індивідуальної роботи у повсякденні, цілеспрямованого залучення дітей до спілкування під час всіх форм організації життєдіяльності;

у предметно-практичній діяльності – за допомогою індивідуальних і групових трудових доручень, чергувань, колективної господарсько-побутової, художньої праці, праці в природі та ін.;

у художній діяльності – через образотворчі, музичні, літературні заняття, розваги, свята, гуртки художньо-естетичного напрямку, самостійну художню діяльність у вільний час тощо;

у руховій діяльності – через залучення до участі у заняттях з фізичної культури і плавання, музики, спортивних секцій та хореографічних гуртків, рухливих ігор на прогулянках, фізкультурних свят, розваг, тематичних днів здоров'я, туристичних

походів народознавчого, краєзнавчого та екологічного спрямування, фізкультурних хвилинок і пауз на основі народних рухливих ігор і забав та ін.

Особливої уваги потребує підбір та поєднання методів і прийомів психолого-педагогічної взаємодії дорослого з дітьми при проведенні зазначених видів діяльності й форм роботи з тим, аби уникати домінування вербальних методів і прийомів, максимально унаочнювати освітній процес через вплив на слуховий, зоровий, тактильний та інші аналізатори і забезпечувати постійне вправлення дітей в обраних видах діяльності.

З метою підвищення якості освітнього процесу здійснюється систематичне вивчення стану роботи з питань національно-патріотичного виховання у цілісному процесі організації їхньої життєдіяльності (комплексне, тематичне, вибіркове) та її результативності. При цьому чітко визначаються питання для вивчення і аналізу, терміни, форми підведення підсумків, відповідальні тощо. Результати такого вивчення обов'язково враховуються у подальшому плануванні роботи закладу, за необхідності вносяться зміни й доповнення до поточного річного плану, корективи до перспективного і календарного планування освітньої роботи з дітьми у різних вікових групах. Цілеспрямоване вивчення стану роботи з національно-патріотичного виховання дітей, її результативності (уявлення та знання, уміння, навички, ставлення, інтереси, поведінка, стосунки дітей тощо) допомагає відпрацьовувати максимально ефективні механізми, технології побудови цілісного освітнього процесу зазначеного виховного спрямування у домірному, органічному взаємозв'язку з іншими складовими освітньої роботи.

Для оптимізації методичної роботи з кадрами, зокрема, підвищення фахового рівня педагогічних кадрів, виявлення, підтримки, апробації й поширення педагогічного досвіду з національно-патріотичного виховання, застосовуються різноманітні форми організації методичної роботи у дошкільному навчальному закладі. Наприклад, загальноприйняті: конференції, семінари, семінари-практикуми, засідання за «круглим столом», дискусії, відкриті покази різних видів організованої та самостійної діяльності дітей (навчально-пізнавальної, образотворчої, ігрової, театралізованої, рухової та ін.) і взаємовідвідування фрагментів освітнього процесу, обговорення новинок психолого-педагогічної літератури, індивідуальні і колективні консультації, школи перспективного педагогічного досвіду та ін. Удосконаленню професійної кваліфікації, підвищенню рівня компетентності, активізації творчості педагогів сприяє залучення їх до нетрадиційних форм організації методичної роботи: майстер-класів, педагогічних клубів, творчих лабораторій, методичних «посиденьок», педагогічних «акваріумів» і квестів, «ярмарків» педагогічних ідей, ділових ігор тощо. Цікавими формами забезпечення колективу дошкільного закладу професійною інформацією є дайджести, тематичні виставки науково-методичної, навчальної та художньої літератури, засобів навчання та іграшок, ведення тематичної рубрики на сайті дошкільного закладу тощо. У методичній роботі дошкільного навчального закладу доцільно передбачити як підготовку педагогів до загального ознайомлення дітей з державними символами, природою України, історією, культурою, традиціями і звичаями українського народу, особливостями мов і культур тих етносів, діти-представники яких відвідують дошкільний заклад, так і опанування педагогами основ народної педагогіки поряд із сучасними

підходами до розвитку, виховання і навчання дітей та організації взаємодії з батьками вихованців у полікультурному середовищі.

Зв'язок з іншими навчальними закладами, науковими установами, музеями, громадськими, волонтерськими організаціями окреслюється у річному плані роботи згідно з напрямками, завданнями діяльності дошкільного навчального закладу. Зокрема, це проведення спільних методичних заходів з педагогічними колективами інших дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, вищих навчальних закладів, закладів післядипломної педагогічної освіти (науково-практичні конференції, семінари, майстер-класи), апробація педагогічних технологій, наукова експертиза педагогічних інновацій, узагальненого психолого-педагогічного досвіду тощо). Доречним є також домірне віку дітей залучення їх до участі у громадських екологічних, благодійних волонтерських акціях, наприклад, з метою допомоги і підтримки важко хворої дитини, пораненого бійця, дітей-сиріт чи із родин вимушених переселенців, літніх людей та ін. (виготовлення і адресна передача листівок, сувенірних поробок, збір іграшок тощо), благоустрою території дошкільного закладу і прилеглих до неї ділянок. Ефективними для ознайомлення дітей з історією і культурою рідного міста, країни є екскурсії до історичних, археологічних, краєзнавчих, природничих, літературних, меморіальних, мистецьких, етнографічних, технічних, галузевих та інших музеїв, вироблення з ними планів спільної просвітницької роботи з педагогами і вихованцями дошкільних закладів, батьками, співпраця на засадах музейної педагогіки.

Організаційно-педагогічна робота в дошкільному навчальному закладі передбачає *співпрацю з батьками вихованців у питаннях психолого-педагогічної просвіти, залучення їх до участі в освітньому процесі дошкільного закладу.*

Відповідно до норм Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» відповідальність за виховання, розвиток і навчання дітей дошкільного віку, здобуття ними повноцінної дошкільної освіти покладається на батьків, а держава, зі свого боку, захищає права сім'ї щодо забезпечення рівних можливостей для всіх дітей у здобутті дошкільної освіти через різні варіативні форми, допомагає батькам і особам, які їх замінюють, у виконанні ними своїх обов'язків. У контексті національно-патріотичного виховання дітей завдання дошкільного закладу – налагоджувати тісний контакт з родинами вихованців і активно залучати їх до участі в освітньому процесі, переконувати у першорядності й первинності виховного впливу сім'ї на формування національного світогляду, патріотичних почуттів, зародження і становлення майбутнього активного, відповідального й корисного члена суспільства, громадянина і патріота, оснащати батьків необхідними психолого-педагогічними і загальними знаннями.

З метою педагогічної просвіти та ознайомлення батьків з освітньою діяльністю закладу в напрямі національно-патріотичного виховання дітей організуються батьківські збори з переглядом різних за змістом і тематикою форм роботи з дітьми, майстер-класи вихователів, інструкторів з фізичного виховання, музичних керівників, керівників гуртків та інших фахівців, лекторії, школи і клуби для батьків. Подібні форми педагогічної просвіти пропагують ідеї виховання і демонструють шляхи розвитку, виховання, навчання дитини. Ціль дошкільного закладу у роботі з родинами вихованців – перетворити батьків, членів родин

вихованців на активних учасників освітнього процесу, однодумців і партнерів педагогічного колективу і самих дітей у повноцінному проживанні сьогодення, наповненого цікавим і корисним для розуму і душі змістом. Тому батьки і члени родин вихованців залучаються до проведення роботи з дітьми і педагогами, зокрема: майстер-класів і гуртків з народних ремесел, народного танцю і гри на народних музичних інструментах, тематичних свят і розваг, театралізацій та ігор-драматизацій, тематичних занять, цільових прогулянок, екскурсій і туристичних походів, організації міні-музеїв, тематичних виставок фотографій, малюнків, поробок, екологічних акцій, благодійних ярмарків та аукціонів, випуску стіннівок або створення тематичних номерів газет тощо.

Налагодження такої взаємодії у тріаді «педагоги – діти – родини» дозволяє висувати єдині соціально-моральні, культурно-етичні вимоги до дітей, уникаючи подвійного морального стандарту.

Запорукою успішної реалізації на практиці завдань національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку є також *організаційна, консультативна, науково-методична та інша підтримка з боку управлінських і методичних служб всеукраїнського, регіонального і локального (місцевого) рівнів*. Вивчати стан роботи у дошкільних закладах, організувати вчасну і дієву допомогу, підтримувати позитивні ініціативи й новаторство у педагогічних колективах, сприяти популяризації новацій, шукати контакту з наукою для їх обґрунтування, перевірки та апробації, оперативно ухвалювати управлінські рішення, здатні покращити стан справ, залучати спонсорів, зацікавлені громадські організації до співпраці з дошкільними закладами – це далеко не повний перелік пріоритетних кроків діяльності органів управління освітою та їхніх інституцій.